

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ІНФОРМАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

CRIMINAL LIABILITY FOR COLLABORATIVE INFORMATION ACTIVITIES

Мокроусова О.Ю., студентка IV курсу факультету юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті проаналізовано питання криміналізації окремих форм суспільно небезпечної поведінки у вигляді колабораційної інформаційної діяльності, виявлено труднощі інкримінації розгляданого кримінального правопорушення та запропоновано шляхи їх вирішення, зокрема, проаналізовано повний склад норми Кримінального кодексу України за частиною 6 статті 111-1 КК України, що встановлює відповідальність, в тому числі, за здійснення інформаційної діяльності з державою-агресором, спрямовану на підтримку та/або уникнення нею відповідальності. Досліджено окремі справи з поточної судової практики, що висвітлюють особливості застосування та недоліки норми частини 6 статті 111-1 Кримінального кодексу України в контексті здійснення «колабораційної інформаційної діяльності», якими є, зокрема, відсутність кваліфікуючих обставин, проблематичність розмежування суміжних між собою норм, що у цілому призводить до призначення не повною мірою співрозмірного покарання. Обґрунтовано та запропоновано шляхи подолання відповідних колізій та прогалів, що виникають у правозастосовній практиці у зв'язку з чим постає необхідність впровадження таких кваліфікуючих ознак як «повторність», «використання медіа» та «здійснення колабораційної інформаційної діяльності професійним журналістом», відокремлення такої форми об'єктивної сторони як «організація та здійснення заходів політичного характеру», конкретизації поняття «активна участь» як однієї з форм об'єктивної сторони, впровадження поступової градації збільшення покарання, що впливає з можливої появи кваліфікуючих ознак та необхідності визначення суб'єкта кримінального правопорушення за колабораційну діяльність, яким може бути виключно громадянин(-ка) України. Враховуючи вищевикладене, запропоновано нову статтю Кримінального кодексу України – статтю 111-3 «Колабораційна інформаційна діяльність», яка покликана забезпечити невідворотність покарання за вчинене суспільно небезпечне діяння та співмірність санкції відповідним формам правопорушень, а також подолати виявлені у статті недоліки правозастосовної практики.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальне правопорушення, злочин, основи національної безпеки, колабораційна діяльність, колабораційна інформаційна діяльність, держава-агресор, інформація, поширення, розповсюдження, повторність, медіа, журналіст, кримінальна відповідальність.

The article analyzes the issue of criminalization of certain forms of socially dangerous behavior in the form of collaborative information activity, reveals the difficulties of incriminating the considered criminal offense and proposes ways to solve them, in particular, analyzes the full composition of the norms of the Criminal Code of Ukraine under part 6 of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine, which establishes responsibility, including, for carrying out information activities with the aggressor state, aimed at supporting and/or avoiding its responsibility. Individual cases from the current judicial practice were studied, highlighting the peculiarities of the application and shortcomings of the norm of Part 6 of Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine in the context of the implementation of "collaborative information activities", which are, in particular, the absence of qualifying circumstances, the problematic nature of distinguishing adjacent norms, which in general leads to the imposition of an insufficiently proportionate punishment. Ways to overcome relevant conflicts and gaps arising in law enforcement practice are substantiated and proposed, in connection with which there is a need to introduce such qualifying features as "repetition", "use of media" and "collaborative information activity by a professional journalist", separation of such a form of objective side as "organization and implementation of measures of a political nature", specification of the concept of "active participation" as one of the forms of the objective side, introduction of gradual gradation of increasing the punishment resulting from the possible appearance of qualifying features and the need to determine the subject of the criminal offense under collaborative activity, which can only be done by a citizen of Ukraine. Taking into account the above, a new article of the Criminal Code of Ukraine is proposed – Art. 111-3 "Collaborative information activity".

Key words: criminal law, criminal offense, crime, basis of national security, collaborative activity, collaborative information activity, aggressor state, information, dissemination, repetition, media, journalist, criminal responsibility.

Постановка проблеми. Інформаційна війна, яка була розв'язана російською федерацією проти України задовго до 2014 р., має на меті підірвати основ національної безпеки нашої держави. Особливо гостро це питання актуалізувалося у зв'язку з повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 р., коли виникла невідкладна потреба у адекватному реагуванні шляхом впровадження кримінальної відповідальності за колабораційну інформаційну діяльність у співпраці з рф. Протягом декількох років Кримінальний Кодекс України (далі – КК України) вдосконалювався окремими нормами, що врегульовували питання підтримки рф в окремих її суспільно небезпечних формах, в тому числі у вигляді «здійснення інформаційної діяльності». Зокрема, мова йде про ст. 114-1 КК України (поширення інформації, що перешкоджає законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період), ст. 436 (розповсюдження інформації, що містить публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту), ст. 436-1 (поширення відповідних інформаційних матеріалів, що містять комуністичну, нацистську символіку), ст. 436-2 (поширення інформаційних матеріалів, що містять виправдовування збройної агресії рф) тощо. Також, вносилися відповідні зміни до ст. 111 КК України «Державна зрада» шляхом уточнення кваліфікуючих та інших обставин.

Крім того, законодавець впровадив кримінальну відповідальність за вчинення колабораційних дій, в тому числі за здійснення інформаційної діяльності, безпосередньо в умовах збройної агресії та тимчасової окупації, що логічно випливає з контекстуального значення «колабораціонізму».

«Здійснення інформаційної діяльності у співпраці із державою-агресором» охоплюється диспозицією кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбачена ч. 6 ст. 111-1 КК України, якою КК України було доповнено відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» № 2108-IX від 3 березня 2022 р. [1].

Враховуючи дію воєнного стану в умовах збройної агресії, питання вдосконалення кримінальної відповідальності за здійснення колабораціонізму в контексті здійснення інформаційної діяльності є повною мірою актуальним для цього та наступних досліджень.

Чимало науковців аналізували повну норму КК України, що передбачає відповідальність за здійснення колабораційної діяльності, розглядаючи питання здійснення інформаційного колабораціонізму на рівні з іншими частинами даної статті. Зокрема, аналіз диспозиції ч. 6 ст. 111-1 КК

України був здійснений у роботі Василенко Ю. В. [2], та Симоненко Н. О. [3]. Суддя Вищого антикорупційного суду Кравчук О. О. та суддя Дарницького районного суду Бондаренко М. С. відокремили форми вираження об'єктивної сторони колабораційної інформаційної діяльності, здійснили спробу надати визначення терміну «інформаційна діяльність» [4]. Визначення та тлумачення форм об'єктивної сторони ч. 6 ст. 111-1 КК України, також, було надане у межах комплексного аналізу загальних засад кримінально-правової кваліфікації колабораційної діяльності, зокрема, у практичному порадинику, розробленому колективом авторів у складі О. О. Бураяка, О. І. Букреєва, Д. О. Олійнікова та М. В. Членова [5]. О. Е. Радутним було проаналізовано питання розмежування публічних заперечень та публічних закликів як форм колабораційної діяльності, що передбачені ч. 1 ст. 111-1 КК України [6; 7], досліджено їх додатковий об'єкт, а саме, інформаційний суверенітет, який є складовою частиною загального суверенітету [8]. Окрім цього, в процесі написання роботи, був врахований досвід Н. О. Антонюк та Г. М. Анісімова [9], М. І. Хавронюка [10], М. А. Рубашенка [11] та Є. О. Письменського [12], аналітичні звіти громадських організацій тощо.

Крім того, було подано запит до Державної судової адміністрації України на предмет отримання даних щодо кількості осіб, притягнутих до відповідальності за правопорушення, передбачене ч. 6 ст. 111-1 КК України. Оскільки звітність стосовно результату розгляду справ кримінального судочинства формується судами за рік, наразі отримати дані щодо кількості вироків за 2024 рік не є можливим. Проте, установлено, що у період 2022–2023 роках було винесено 24 вироки за правопорушення, передбачене ч. 6 ст. 111-1 КК України [13].

Не викликає сумніву той факт, що відповідальність за здійснення інформаційної діяльності у співпраці із рф має бути адекватною, чітко визначеною та передбачуваною у застосуванні, адже будь яке формулювання у КК України має відповідати вимогам принципу правової визначеності як складової верховенства права. Таким чином, виникає потреба проаналізувати відповідну норму КК України, що передбачає відповідальність за здійснення колабораційної інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором на предмет її юридичної визначеності. У випадку виявлення недоліків, що породжують складнощі криміналізації колабораційної інформаційної діяльності, вважаємо за необхідне запропонувати шляхи їх подолання.

Метою роботи є комплексний аналіз складу кримінального правопорушення у вигляді колабораційної інформаційної діяльності, виявлення недоліків у законодавчому регулюванні та правозастосовній практиці, а також надання пропозицій щодо їх подолання.

Виклад основного матеріалу. В лексичному значенні слова, «колабораціонізм» (від фр. «collaboration» – «співробітництво») визначають як співпрацю населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант [14]. На думку Василенко Ю. В., до ознак колабораційної діяльності відносяться наступні: 1) діяльність осіб (як правило, громадян України), спрямована на співпрацю з державою-агресором на шкоду Україні; 2) така діяльність має місце під час періоду окупації, по-третє, така діяльність може бути як вимушеною, так і добровільною [2].

Предметом нашого дослідження є колабораційна діяльність у формі здійснення інформаційної діяльності у співпраці з рф. Проте, для кращого розуміння складу даного кримінального правопорушення та забезпечення ефективності юридичної відповідальності за його вчинення, вважаємо за необхідне, проаналізувати повний склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 6 ст. 111-1 КК України.

Родовим об'єктом виступають відносини які забезпечують існування України як суверенної, незалежної, демократичної соціальної, правової держави [15] – основи національної безпеки України. З огляду на це, суб'єкт кримінального правопорушення може посягати на такі безпосередні об'єкти, як суверенітет – верховенство, самостійність, повнота і неподільність влади країни в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах [16]; інформаційний суверенітет, який є складовою частиною загального суверенітету держави і визначається як верховенство та незалежність держави в інформаційній сфері, її здатність визначати свою внутрішню та зовнішню інформаційну політику, створювати, контролювати і регулювати важливі потоки інформації на своїй території та у міжнародній взаємодії поза її межами, спроможність ефективно протидіяти зовнішнім та внутрішнім інформаційним викликам [17]; територіальну цілісність та недоторканність, як територію держави, що є недоторкованою від посягань, в тому числі шляхом застосування військової сили або загрози силою» [18], коли державним кордоном України є лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору [19]; конституційний лад, як устрій держави і суспільства, а також їх інститутів відповідно до норм Конституції [20, с. 8]; обороноздатність країни, як здатність держави до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [21] тощо.

Об'єкт безпосередньо вказує на високу суспільну небезпечність розглядуваного злочину, що визначений як особливо тяжкий, за вчинення якого передбачено основне покарання у вигляді позбавлення волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої [22]. З огляду на зміст ч. 6 ст. 111-1 КК України, додаткових об'єктів не вбачається.

Однак, у ч. 8 ст. 111-1 КК України передбачено кваліфікуючі обставини, а саме вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій – сьомій цієї статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків. В такому випадку можуть бути додаткові об'єкти – життя, власність та ін.

Судді Касаційного кримінального суду Наталія Антонюк та Герман Анісімов, посилаючись на ухвалу Верховного Суду України від 24 травня 2011 р. у справі № 5-742км11, зазначили що мова йде про загибель принаймні однієї людини, а також те, що під іншими тяжкими наслідками згідно з приміткою до ст. 111-1 КК України вважається шкода, що в одну тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [9].

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ч. 6 ст. 111-1 КК України, виражається у чотирьох формах: 1) організація заходів політичного характеру; 2) проведення заходів політичного характеру; 3) здійснення інформаційної діяльності; 4) активна участь у таких заходах.

Злочин здійснюється шляхом активної поведінки, тобто, дії та обов'язково у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради.

Словосполучення «державо-агресор», якою є держава, що першою застосовує збройну агресію проти іншої країни, законодавець застосовує до російської федерації, відповідно до Постанови Верховної Ради України від 27.01.2015 р. № 129-VIII [23] та Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/20223, що затверджений Законом України № 2102-IX від 24.02.2022 р. [24].

Але, варто зазначити, що дане поняття необхідно використовувати не лише до РФ, а й до її поплічника – республіки Білорусь, оскільки, відповідно до Резолюції ООН 3314, агресією є використання збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави, або будь-яким іншим чином, що суперечить Статуту Організації Об'єднаних Націй [5]. Дана Резолюція визначає перелік дій, які кваліфікуються як агресія, серед них зокрема наявна «дія держави, що дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для вчинення акту агресії проти третьої держави» [25]. Крім цього, у резолюції ООН «Агресія проти України» A/RES/ES-11/1 Генеральна Асамблея висловлює жаль з приводу участі Білорусі в цьому незаконному застосуванні сили проти України та закликає її дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань [26].

Під «організацією та проведенням заходів політичного характеру» законодавець розуміє започаткування (створення) та введення з'їздів, зборів, мітингів, походів, демонстрацій, конференцій, круглих столів тощо (примітка 2 до ст. 111-1 КК України).

Варто звернути увагу на єдиний сполучник «та», який виключає кримінальну відповідальність за цією формою об'єктивної сторони у випадку наявності лише «організації» заходів політичного характеру, або лише «проведення» таких, що є суттєвим недоліком і потребує заміни його на роз'єднувальний сполучник «або».

М. Хавронюк у своєму аналізі відповідальності про колабораційну діяльність зазначив, що слово «тощо» в даному випадку означає інші подібні заходи (пікетування, симпозиум, колоквиум, вебінар, семінар, конференція, тренінг, переговори), а також те, що цей перелік не є вичерпним [10].

Під «здійсненням інформаційної діяльності», відповідно до вищезгаданої примітки, розуміється створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації.

Зокрема, на думку Кравчука О. О. та Бондаренко М. С., законодавець, вочевидь, не мав на меті одержання і споживання інформації, які можуть мати місце навіть незалежно від волі особи, або з метою задоволення базових інформаційних потреб [4].

Об'єднуючим предметом форм «здійснення інформаційної діяльності» є інформаційний продукт, який створений, отриманий, збережений, використаний чи поширений у співпраці із державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією з метою підтримки РФ та уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України.

Варто зазначити, що КК України не містить конкретного визначення змісту форм здійснення інформаційної діяльності, а лише надає їх вичерпний перелік та залишає дискрецію щодо розкриття цих понять за органами досудового розслідування та суду.

Окремі роз'яснення, нормативно-правові акти та науково-практичні коментарі містять лише визначення таких окремих форм як «поширення» та «розповсюдження» відповідної інформації, зокрема, Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [27] та Науково-практичний коментар до розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України [20, с. 8].

Будь-які міжнародні стандарти прав людини, загальні принципи права, зокрема, принцип юридичної визначеності, вимагають конкретизації та однозначності юридичних норм, які на законодавчому рівні утворюють права та обов'язки. З огляду на це формулювання «активна участь» у таких заходах є доволі оціночною категорією і законодавець, не надає визначення змісту даної форми

об'єктивної сторони, що може порушувати принцип юридичної визначеності та передбачуваності (які є складовими верховенства права [28, с. 22]), оскільки залишає інтерпретацію поняття та кваліфікацію за судом або стороною обвинувачення. У зв'язку з цим виникає питання щодо відсутності конкретних ознак «активної участі» у примітці до статті, що мали б на меті конкретизувати дане поняття з метою удосконалення механізму правової кваліфікації за ч. 6 ст. 111-1 КК України.

Користуючись граматичним способом тлумачення норм права, «активну участь» можна визначити як інтенсивну залученість правопорушника до процесів, що пов'язані з організацією та проведенням заходів політичного характеру. Така участь може проявлятися у виконанні конкретних завдань, висунення ініціатив та пропозицій, проведення агітації тощо, що спрямовані на підтримку держави-агресора. Варто зазначити, що проста присутність на таких заходах без активних дій суб'єкта не має створювати об'єктивну сторону злочину, передбаченого відповідною статтею.

Відповідальність за ч. 6 ст. 111-1 КК України настає у випадку вчинення злочинів як на тимчасово окупованій території України, так і поза її межами. Для визначення терміну «тимчасово окупованої території» варто звернутися до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 1-1 якого, тимчасово окупована Російською Федерацією територія України (тимчасово окупована територія) – це частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють фактичний контроль або в межах яких збройні формування Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль з метою встановлення окупаційної адміністрації Російської Федерації [29]. У Наказі Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України «Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією» надано конкретний перелік територій [30].

Відповідальність за ч. 6 ст. 111-1 КК України настає за умови відсутності інших ознак державної зради у діянні суб'єкта кримінального правопорушення, передбачених у ст. 111 КК України, зокрема, таких як, перехід на бік ворога, шпигунство та надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги у провадженні підривної діяльності проти України.

Також, варто зазначити, що участь в переговорах як члена делегації не розглядається як організація та проведення заходів політичного характеру чи як здійснення інформаційної діяльності, якщо така участь здійснювалася за дорученням уповноваженої службової особи відповідно до законодавства [10].

Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, якій на момент вчинення злочину виповнилося 16 років. Відповідно до ст. 22 КК України, такі ознаки притаманні загальному суб'єкту злочину. При цьому, згідно з чинною редакцією КК України, наявність громадянства України не є обов'язковою, що дисонує із загальнотеоретичним розумінням «колабораційної діяльності». Цю проблему покликано вирішити низка законопроектів.

Так, у 2023 р. на розгляд Верховної Ради України було ініційовано 2 законопроекти, якими пропонується реформувати ст. 111-1 КК України – № 10136 від 09.10.2023 р. [31] та № 10136-1 від 24.10.2023 р. [32]. Разом з цим, у примітці до ст. 111-1 КК України в законопроекті 10136-1 здійснена спроба визначити колабораційну діяльність як активну добровільну співпрацю фізичних осіб – громадян України з силами держави, що здійснює збройну агресію проти України, чи окупаційними силами в умовах міжнародного

чи неміжнародного збройного конфлікту, що завдає шкоди національним інтересам і безпеці країни. Законопроектом № 10136 пропонується у диспозиціях усіх частин ст. 111-1 КК України (в тому числі частини 6) передбачити вказівку на суб'єкта – громадянина України.

Враховуючи, що громадянство – це правовий зв'язок між особою та державою [33], колаборантом є насамперед той суб'єкт, який володіє таким зв'язком. Відповідно, важко стверджувати, що іноземець (наприклад, громадянин рф), співпрацюючи з державою-агресором може в семантичному розумінні вважатися колаборантом для держави України. Тому ми підтримуємо, запропоновану в законопроектах № 10136 та № 10136-1, ідею уточнення суб'єкта саме як громадянина України.

Суб'єктивна сторона може виражатися у формі прямого та непрямого умислу. Особа, яка повністю усвідомлює суспільно-небезпечний характер свого діяння, бажає та передбачає наслідки його настання – відповідає ознакам наявності суб'єктивної сторони у формі прямого умислу. Крім того, обов'язковою ознакою є наявність мети, яка полягає у підтримці держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України.

Також, можливою є ситуація, коли ставлення до наслідків суб'єкта колабораційної інформаційної діяльності є нейтральним або небажаним. Як приклад – особа співпрацює з державою-агресором, поширюючи інформацію спрямовану на підтримку рф, з метою отримання грошової винагороди за своє протиправне діяння.

Як зазначає Письменський Є. О., вчинення дій колабораціоністського характеру з прямим умислом зазвичай є характерним для тих громадян України, які у співпраці з ворогом (окупантом) мають політико-ідеологічну мотивацію. Водночас вчинення таких дій з непрямым умислом більш властиве для іншої категорії осіб, які діють із корисливих мотивів та інших меркантильних або низьких переконань (наприклад, деяких осіб приваблювала досить легка можливість побудувати кар'єру, що з'явилась з урахуванням переміщення з окупованої території найбільш професійно успішної частини населення). Крім того, обов'язковою ознакою є наявність мети, яка полягає у підтримці держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України [12].

Окрім кваліфікуючих обставин, передбачених ч. 8 ст. 111-1 КК України, додаткових, які б мали на меті диференціювати ознаки кримінального правопорушення, ч. 6 ст. 111-1 КК України не містить.

Окремі випадки судової практики демонструють певні труднощі у розмежуванні складів правопорушення за ч. 6 ст. 111-1 КК України (в частині здійснення інформаційної діяльності у співпраці із державою-агресором) та за ч. 2 ст. 436-2 КК України. Так, у справі № 461/6273/23 [34] суб'єкту було інкриміновано різні кримінальні правопорушення за сукупністю, об'єктивна сторона яких полягала у «здійсненні інформаційної діяльності у співпраці із рф: підтримка, виправдовування та визнання правомірною діяльності держави-агресора», а саме за ч. 6 ст. 111-1 КК України та за ч. 2 та 3 ст. 436-2 КК України (що вже є помилковим, оскільки кваліфікуючі ознаки ч. 3 ст. 436-2 КК України передбачають наявність об'єктивної сторони ч. 2 цієї статті). Правопорушниця систематично здійснювала інформаційну діяльність у співпраці із рф, поширюючи матеріали, у яких виправдовувала дії держави-агресора та дискредитувала наявні інститути органів влади в Україні.

На нашу думку, ключовим індикатором розмежування суміжних складів злочинів, передбачених ч. 6 ст. 111-1 КК України та ст. 436-2 КК України, є наявність невід'ємної ознаки об'єктивної сторони ч. 6 ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність», а саме співпраця із державою-агресором.

Зокрема, схожу позицію висловили вже вищезгадані автори науково-практичного коментаря до статті 111-1 КК України, зазначивши, що «інформаційна діяльність утворює склад злочину за ч. 6 ст. 111-1, якщо вона відповідає двом ознакам: (1) здійснюється в співпраці з державою-агресором та/або її окупаційною адміністрацією, (2) має відповідне спрямування – на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України» [4].

«Співпраця із державою-агресором» є ключовою ознакою колабораціонізму [35] – передбачає наявні зв'язки співробітництва правопорушника та представників влади рф, засобів масової інформації держави-агресора, окупаційної адміністрації тощо. Спільна праця передбачає досягнення спільної мети – спричинити шкоду державі Україна, її патріотам, основам національної безпеки. За відсутності співпраці із державою-агресором, злочин варто кваліфікувати за відповідною частиною ст. 436-2 КК України.

У вищезгаданій справі суд дійшов висновку щодо кваліфікації за сукупністю не повною мірою коректно, в неостанню чергу через недосконалість норми ч. 6 ст. 111-1 КК України, адже правопорушниця здійснювала поширення дезінформації у співпраці з рф систематично, використовуючи для цього різноманітні канали та платформи. Диспозиція ч. 6 ст. 111-1 КК України не містить у собі кваліфікуючих ознак «повторність» чи «систематичність». В той час як суміжна до цієї статті норма ст. 436-2 КК України її має, але диспозиція не відповідає об'єктивній стороні розглядуваного злочину, адже правопорушення здійснюється у співпраці із державою-агресором, що не є характерним для ст. 436-2 КК України.

Зокрема, відсутність додаткових кваліфікуючих ознак, що мало б супроводжуватися відповідною градацією зі збільшенням покарання, утворює випадки, коли обвинувачені особи укладають угоду про співпрацю відповідно до норм, закріплених у ст. ст. 468–469 КПК України [36], з метою призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено санкцією ч. 6 ст. 111-1 КК України. У випадку укладання такої угоди, якщо особа активно сприяє розкриттю кримінального правопорушення, співпрацюючи з органом досудового розслідування, суд застосовує положення ст. 69 КК України при призначенні покарання.

Як наслідок, порушується принципи співрозмірності та справедливості при призначенні покарання, оскільки суд вибірково приймає рішення щодо доцільності зниження міри покарання для правопорушника.

Так, одному з підсудних, який мав багаторічний досвід роботи журналістом, професійно та систематично поширював дезінформацію на окремих інформаційних майданчиках та платформах, включаючи пропагандистські канали, унаслідок угоди про винуватість судом було призначено менш суворий вид і розмір покарання, ніж це передбачено санкцією ч. 6 ст. 111-1 КК України [37].

Суб'єктом іншої справи була особа, яка співпрацюючи із рф, розробила повноцінну концепцію стратегічного здійснення інформаційної діяльності проти України. Використовуючи різні за призначенням медіа-платформи, систематично поширювала різноманітні за своїм характером матеріали, підтримуючи рф, її окупаційні адміністрації, незаконні збройні формування, виправдовуючи повномасштабну збройну агресію рф та формуючи передумови для уникнення рф відповідальності за збройну агресію проти України. Під час досудового розслідування з обвинуваченим була укладена угода про винуватість, відповідно до положень ст. ст. 468–469 КПК, як наслідок, призначено набагато менший строк покарання, ніж передбачений ч. 6 ст. 111-1 КК України [38].

Фігурантом іншої справи був мешканець тимчасово окупованого міста, який під погрозами втрати життя співп-

рацював з окупантами. Натомість, оскільки під час досудового розслідування з обвинуваченим не була укладена угода про визнання винуватості, до нього була застосована санкція ч. 6 ст. 111-1 КК України у повній мірі [39]. Така залежність розміру покарання виключно від факту укладання угоди, а також та обставина, що у цій справі мала місце загроза життю, також вказують на дискусійний характер розглядуваної кримінальної справи з огляду на можливість застосування ст. 40 КК України про фізичний або психічний примус і, відповідно, ст. 39 КК України про крайню необхідність. Наявність фізичного чи психічного примусу (ст. 40 КК України) та крайня необхідність (ст. 39 КК України) є тими обставинами, які мали б виключати у розглядуваному випадку кримінальну протиправність діяння особи.

Варто врахувати, що життєдіяльність на тимчасово окупованих територіях часто здійснюється під тиском, загрозами для життя та здоров'я особи та її близьких, що ускладнюється за рахунок нехтування нормами міжнародного гуманітарного та кримінального права з боку РФ.

Чинна редакція санкції за ч. 6 ст. 111-1 КК України в частині основного покарання у формі позбавлення волі надає суду дискрецію лише в два роки для диференціації покарання за вищезазначені діяння.

Також, варто наголосити на проблемі розмежування публічних заперечень та публічних закликів як форм колабораційної діяльності, передбачених ч. 1 ст. 111-1 КК України, із здійсненням інформаційної діяльності за ч. 6 розглядуваної статті.

Як зазначає Радутний О.Е., публічні заперечення або публічні заклики у складі кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 111-1 КК України є діями з чітко вираженим інформаційним характером. Їх основний зміст полягає не стільки у фізичних рухах та проявах поведінки, натомість у передачі певної інформації від однієї людини до іншої, або до невизначеного кола осіб, впливи на свідомість інших людей. На думку науковця, під час інформаційної дії має місце надання відповідної інформації іншим особам шляхом її відображення в словесній (вербальній) формі, емоції або мемах, малюнках або фотографіях тощо, а так само в формі різноманітних дій, головною метою та змістом яких є поширення інформації [6], [7].

У тлумачному словнику під поняттям «заклик» розуміється «звертання до певної групи людей, у якому в стислій формі висловлено провідну ідею часу, політичну вимогу, завдання; відозва, гасло» [40]. На думку Рубашенко М. А., заклик завжди має спонукальну (схильяльну) природу, тобто йдеться не просто про вираження особою своєї поглядів та доведення своєї позиції до відома адресату, але й про інформаційний вплив на адресат. При цьому схильяння може бути як явним («потрібно...», «слід...», «ми повинні...» і т.д.), так і прихованим за більш складними лінгвістичними конструкціями, бути так би мовити розлитим у тексті, чи різних його частинах [11].

Своєю чергою публічне заперечення у складі ч. 1 ст. 111-1 КК означає спростування, невизнання існування або факту а) здійснення збройної агресії проти України (наприклад, іменування її «повстанням мешканців Донбасу або Луганщини, визволенням або спеціальною операцією з боку РФ або Білорусі»), б) встановлення тимчасової окупації частини території України та в) утвердження тимчасової окупації частини території України [4].

Хоча у примітці до ст. 111-1 КК України наведено приклади способів поширення відповідних закликів або висловлення заперечень, проте їх перелік не є вичерпним. Більше того, відповідно до тієї ж примітки однією з форм здійснення інформаційної є також її поширення. Оскільки будь-який заклик чи висловлювання заперечення здійснюється шляхом поширення інформації, публічні заперечення або публічні заклики у складі кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 111-1 КК України є однією із форм інформаційної колабораційної діяльності. Тому,

на нашу думку, відповідно до правил конкуренції правових норм відповідні положення повинні співвідноситися як загальна (ч. 6 ст. 111-1 КК України) та спеціальна (ч. 1 ст. 111-1 КК країни).

Співрозмірність покарання може забезпечити наявність кваліфікуючих ознак. Тому доцільним вбачається виокремлення складів правопорушень з кваліфікуючими обставинами, які передбачають повторність, поширення масової інформації, з використанням медіа, а також здійснення колабораційної інформаційної діяльності професійним журналістом (з огляду на справу № 522/18296/23) [37].

Такими кваліфікуючими обставинами можуть виступати наступні: 1) повторність; 2) здійснення інформаційної діяльності з використанням медіа; 3) здійснення колабораційної інформаційної діяльності професійним журналістом.

Повторність – означає вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу (ч. 1 ст. 32 КК України). Здійснення інформаційної діяльності «з використанням медіа» як кваліфікуюча обставина, що буде притаманна діянню більш небезпечному за настанням суспільно-небезпечних наслідків, ніж такому, що характеризується лише здійсненням інформаційної діяльності у співпраці з РФ. Використання соціальних мереж, груп в месенджерах, відеохостингів, телеграм-каналів, при здійсненні колабораційної інформаційної діяльності, охоплює набагато більшу аудиторію споживачів такої інформації, а отже і створює більшу небезпеку для основ національної безпеки України.

До прикладу, суміжна до ч. 6 ст. 111-1 КК України норма ст. 436-2 КК України містить у диспозиції кваліфікуючу ознаку «з використанням ЗМІ» – що дозволяє більш співрозмірно притягати правопорушників до відповідальності.

«Здійснення колабораційної інформаційної діяльності професійним журналістом», також, має бути виокремлене в окрему кваліфікуючу ознаку, оскільки, документально підтверджений статус журналіста дозволяє суб'єкту злочину більш професійно поширювати/створювати інформаційний продукт у співпраці з РФ на користь її інтересам. Це, в свою чергу, створює більш небезпечні наслідки для суспільства, а отже і має бути більш кримінально-караним.

Визначення терміну «професійна діяльність журналіста» містить у собі Примітка до ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста». В ній же є посилання на відповідні статті КК України, на які ця примітка розповсюджується, що потребує розширення.

При цьому щодо загального складу (здійснення інформаційної діяльності без таких кваліфікуючих обставин), вбачається можливим знизити покарання до рівня нетяжких злочинів. Зокрема, такий підхід може сприяти відслідковуванню на практиці ознак крайньої необхідності в контексті співвідношення відверненої шкоди (загроза життю) та заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, що обумовлюється тяжкістю правопорушення.

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо викласти статтю, яка встановлює відповідальність за здійснення колабораційної інформаційної діяльності у наступній редакції:

Стаття 111-3 КК України «Колабораційна інформаційна діяльність»:

1. Здійснення громадянином України інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах, – караються позбавленням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від п'яти до десяти років.

2. Те саме діяння, здійснене повторно, з використанням медіа або професійним журналістом – карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

3. Діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, що призвели до загибелі людини або настання інших тяжких наслідків, – караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Примітка. 1. У частині першій цієї статті під здійсненням інформаційної діяльності розуміється створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації.

Примітка. 2. Активна участь – це особиста, значна за характером діяння чи обсягом участь у вчиненні будь-яких із визначених у диспозиції закону діянь.

Висновки. Нами було проаналізовано питання криміналізації колабораційної інформаційної діяльності на сучасному етапі та виявлено наявність різного роду дискусійних та проблемних питань при кваліфікації злочину за ч. 6 ст. 111-1 КК України, що вказує на доцільність реформування зазначеної статті, а саме:

1. Об'єктивні ознаки диспозиції зазначеної статті охоплюють занадто широке коло діянь, яке доцільніше було б зменшити з метою більш юридично визначеного та ефективного механізму притягнення правопорушника до відповідальності, а також забезпечення співмірності (пропорційності) покарання залежно від характеру вчиненого правопорушення. «Організація та проведення заходів політичного характеру» у співпраці з державою-агресором передбачає систему відносин між людьми з приводу використання інститутів публічної влади задля реалізації своїх суспільно значущих інтересів і потреб. «Здійснення інформаційної діяльності» у співпраці з рф передбачає зовсім інше коло діянь, яке за своїм призначенням є доволі широким та багатограним. Аби удосконалити механізм правової кваліфікації і за «організацію та проведення заходів політичного характеру», і за «здійснення інформаційної діяльності» у співпраці з рф з метою її підтримки

та/або уникнення нею відповідальності за розв'язану агресію проти України, пропонуємо виокремити в окремі статті дані діяння з відповідними кваліфікуючими обставинами та необхідними примітками до них.

2. Загальний склад (здійснення інформаційної діяльності без кваліфікуючих обставин) доцільно знизити покарання до рівня нетяжких злочинів. Необхідно впровадити такі кваліфікуючі ознаки як «повторність», «використання медіа» та «здійснення колабораційної інформаційної діяльності професійним журналістом» (додавши дану статтю до Примітки ст. 345-1 КК України, яка надає визначення професійній журналістській діяльності, які дозволять диференціювати санкції для більш небезпечних форм діянь та індивідуалізувати кримінальну відповідальність. Це, в свою чергу, призведе до впровадження поступової градації збільшення покарання, враховуючи ступінь суспільної небезпечності, що впливає з наявності відповідних кваліфікуючих ознак, другий – «повторність», «використання медіа» та «здійснення колабораційної інформаційної діяльності професійним журналістом», третій – призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків).

3. Необхідно створити примітку до статті, яка буде містити конкретне визначення «активної участі», що забезпечить юридичну визначеність у механізмі притягнення особи до відповідальності, збільшуючи передбачуваність відповідної статті кримінального кодексу та зменшуючи дискрецію суду на призначення покарання.

4. Варто врахувати пропозиції законопроектів № 10136-1 та № 10136-1 в частині визначення суб'єкта кримінального правопорушення за колабораційну діяльність, яким може бути виключно громадянин України. При цьому необхідно виокремити в окрему статтю подібні склади правопорушень, не охоплених чинною редакцією КК України, які вчиняються іноземцями або особами без громадянства.

Враховуючи вищевикладене, ч. 6 ст. 111-1 варто виключити з КК України. Нами було запропоновано нову статтю Кримінального кодексу України – ст. 111-3 «Колабораційна інформаційна діяльність», яка допоможе удосконалити механізми правової кваліфікації та притягнення до кримінальної відповідальності за здійснення колабораційної інформаційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12>
2. Василенко Ю.В. Колабораційна діяльність: кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення. *Часопис Київського університету інтелектуальної власності та права*. № 1 (2022). С. 3-8.
3. Симоненко Н.О. Кримінально-правова новела щодо колабораційної діяльності. *Вісник асоціації кримінального права України*. Том 1, № 17 (2022). С. 92-109.
4. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 Кримінального кодексу України. ГО «Вектор прав людини». URL: <https://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo>
5. Буряк О. О. Колабораційна діяльність: загальні засади кримінально-правової кваліфікації: практич. посібник / О. О. Буряк, О. І. Букреев, Д. О. Олейников, М. В. Членов / за заг. ред. засл. юриста України А. З. Швеця. Харків: Право, 2022. 98 с.
6. Радутний О.Е. Публічні заклики та заперечення як форми інформаційної колабораційної діяльності за Кримінальним кодексом України. *Інформація і право: науковий журнал*. № 2 (41), 2022. С. 99-116.
7. Радутний О.Е. Публічне заперечення як різновид колабораційної діяльності за ч. 1 ст. 111-1 КК України / *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні*: матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. Харків: Право, 2022. С. 129-134.
8. Радутний О.Е. Інформаційний суверенітет України без прикрас / *Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки*: матеріали VI міжнар. наук.практ. конференції, м. Харків, 12 трав. 2022 р. Харків: Право, 2022. С. 53-66.
9. Антонюк Н., Анасімов Г. Розмежування колабораційної діяльності із суміжними складами кримінальних правопорушень. Верховний Суд. 2022. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder/_uf_uploads/supreme/2022_prezent/2022_07_22_Antonuk_Anisimov.pdf
10. Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм. 2022. Центр політико-правових реформ. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/kolaboratsijna-diyalnist-nova-stattya-kryminalnogo-kodeksu/>
11. Рубашченко М. А. Публічні заклики до підтримки дій агресора та до співпраці з агресором: проблеми інтерпретації законодавчої новели. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні*: матеріали міжнар. наук. конф. (м. Харків, 5 трав. 2022 р.). Харків: Право, 2022. С. 134-138.
12. Василенко Ю.В., Кірільцева Я.П. СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (СТ. 111-1 КК УКРАЇНИ). *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12/2023. С. 322-324.
13. Відповідь на запит про доступ до публічної інформації. Державна судова адміністрація. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1UQu2OTO73c9TlwRBdNlaouvxnk357Mc9/edit?usp=sharing&ouid=103117295701538506403&rtpof=true&sd=true>

14. Кольчинська К. Кримінальна відповідальність за співпрацю з окупантом: кого, за що і як накажуть. The Page. 2022. URL: <https://thepage.ua/ua/experts/kriminalna-vidpovidalnist-za-spivpracyu-z-okupantom-kogo-za-sho-i-yak-nakazhut>
15. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
16. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
17. Радутний О.Е. Інформаційний суверенітет України без прикрас / *Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки: матеріали VI міжнар. наук. практик. конференції*, м. Харків, 12 трав. 2022 р. Харків : Право, 2022. С. 53-66.
18. Статут Організації Об'єднаних Націй. Представництво ООН в Україні. Київ. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
19. Про державний кордон України від 04.11.1991 № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>
20. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Х. : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.
21. Про оборону України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#n138>
22. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n61>
23. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором від 27.01.2015 № 129-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19#Text>
24. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»» від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
25. Definition of Aggression General Assembly resolution 3314 (XXIX). 14 December 1974. URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/da/da_e.pdf
26. Aggression against Ukraine : resolution / adopted by the General Assembly. UN. General Assembly (11th emergency special sess. : 2022). URL: https://digitallibrary.un.org/record/3965290/files/A_RES_ES-11_1-EN.pdf
27. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27.02.2009 № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text
28. Головатий С. Мірило правовладдя. Коментар. Глосарій. Rule of Law Checklist. Київ: БАІТЕ, 2017. 163 с. URL: [https://www.venice.soe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.soe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-ukr)
29. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
30. Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією» від 22.12.2022 № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text>
31. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за деякі злочини проти основ національної безпеки України № 10136 від 09.10.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42957>
32. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо вдосконалення відповідальності за деякі злочини проти основ національної безпеки України № 10136-1 від 24.10.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43055>
33. Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001 № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
34. Єдиний державний реєстр судових рішень. Галицький районний суд міста Львова, вирок від 20.11.2023, справа № 461/6273/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115097320>
35. Гончарук О. В. Колабораційна діяльність: проблеми законодавства і практики застосування / О. В. Гончарук, Л. Я. Стрельбіцька, Н. П. Голота. *Юрид. наук. електрон. журн.* 2023. № 11. С. 452-455.
36. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
37. Єдиний державний реєстр судових рішень. Приморський районний суд міста Одеси, вирок від 04.10.2023, справа № 522/18296/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114083628>
38. Єдиний державний реєстр судових рішень. Біляївський районний суду Одеської області, вирок від 27.02.2023, справа № 496/1144/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109201261>
39. Єдиний державний реєстр судових рішень. Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області, вирок від 27.11.2023, справа № 183/8535/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115258391>
40. Заклик. Великий тлумачний словник сучасної мови. 2024. URL: <https://slovyk.me/dict/vts/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BA#:~:text=1%E3%80%8B%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%85%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B9%D1%82%D0%B8%2C%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%97%D1%85%D0%B0%D1%82%D0%B8%2C%20%D0%B7%27%D1%8F%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%8F%20%D0%BA%D1%83%D0%B4%D0%B8-%D0%BD%D0%B5%D0%B1%D1%83%D0%B4%D1%8C.%20%7C%7C,%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BD%D1%83%D1%82%D0%B8%20%D1%8F%D0%BA%D1%83-%D0%BD%D0%B5%D0%B1%D1%83%D0%B4%D1%8C%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%2C%20%D0%BF%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BC%20%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BC%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%20%D1%81%D0%B5%D0%B1%D0%B5>